

STUDIU ENCICLOPEDIC CONSACRAT RAIONULUI SÂNGEREI

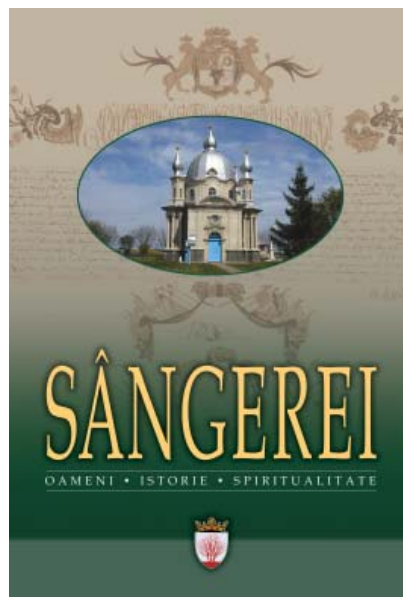
Membru corespondent al AȘM
Demir DRAGNEV

În contextul diverselor publicații consacrate istoriei locale (istorii de sate, orașe, regiuni) un loc aparte îi revine lucrării recent apărute la Institutul de Studii Enciclopedice al Academiei de Științe a Moldovei, dedicate raionului Sângerei.

Noutatea acestei cărți constă în faptul că cititorului i se propune o ediție enciclopedică care structurează informații despre cadrul geografic și istoric, despre viața culturală și spirituală, eseuri biografice despre 60 de personalități originare din acest raion, precum și o succintă expunere a materialelor documentare referitoare la istoria tuturor celor 70 de localități (incluzând orașele Sângerei și Biruința) ale acestei unități administrative din centrul Republicii Moldova.

O asemenea lucrare este deosebit de necesară în contextul creșterii interesului cercurilor largi de cititori față de istoria națională, inclusiv față de istoria și contemporaneitatea localităților de baștină, față de rădăcinile neamului căruia îi aparțin. Coordonatorii și redactorii științifici – acad. Gheorghe Duca și scriitorul Ion Hadârcă (originari din acest raion) – în prefața cărții menționează: „Nostalgia casei părintești, dorul și dragostea față de meleagurile natale ne înnobilează sufletul și le ducem cu noi peste vremuri, peste mări și țări, pentru a regăsi în ele, când suntem printre străini și ne este greu, alinarea și mângâierea tămăduitoare” (p.5). Am mai menționa și importanța deosebită a acestei cărți pentru tineretul studios, deoarece știința pedagogică contemporană ne învață că, dacă dorim să ne cunoaștem patria și neamul, este necesar, în primul rând, să cunoaștem trecutul și prezentul acelei „patrii mici” unde s-au perindat generații de înaintași, s-au depozitat tradițiile naționale, ceea ce permite de a însuși istoria de la local la național și de la național la universal. La lecțiile de istorie, elevii din raionul Sângerei vor lua cunoștință de trecutul localității de baștină, vor studia istoria și contemporaneitatea raionului, iar apoi acea istorie națională și universală a căror parte componentă este plaiul lor natal.

Un merit incontestabil al autorilor acestei lucrări este străduința lor de a evidenția în conținutul fiecărui compartiment specificul spațiului cercetat. Astfel, în compartimentul consacrat cadrului ge-

Sângerei. *Oameni, istorie, spiritualitate*. Coordonatori și redactori științifici acad. Gheorghe Duca, Ion Hadârcă. Academia de Științe a Moldovei: Institutul de Studii Enciclopedice, Universitatea Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, 2012, 320 p.

ografic, autorii evidențiază importanța ambianței naturale a acestui plai în evoluția lui economică și demografică și, în particular, slaba populare până în epoca modernă a spațiilor de câmpie și coline cu soluri preponderent de cernoziom, greu accesibile agriculturilor până la utilizarea plugului perfecționat de fier.

În lucrare se evidențiază prezența unei populații sedentare în acest spațiu începând cu epoca neolitică, demonstrată prin descoperirea unor vetre de locuire din acea epocă (Biliceni Vechi, Copăceni, Chișcăreni ș.a.). Zona Sângereiului s-a aflat, de asemenea, în centrul renumitei culturi arheologice Cucuteni-Tripolie (mileniile V–III î.Hr.), atestate în așezările de la Copăceni, Chișcăreni, Bursuceni, Sângerei, Coșcodeni ș.a. Această cultură aparținea celor mai vechi agricultori și crescători de animale europeni, care posedau o tehnologie de producere a ceramicii ce impresionează prin ornamentele sale.

După ce caracterizează cele mai importante vestigii arheologice ale epocii fierului, autorii evidențiază prezența în acest spațiu a așezărilor strămoșilor noștri geto-daci, apoi a populației romanizate.

În pofida faptului că spațiile deschise de câmpie ale zonei date au fost, într-o măsură mai mare decât alte teritorii ale Moldovei, supuse invaziei popoarelor migratoare (goți, avari, slavi, cumani etc.), totuși populația sedentară locală nu a părăsit total plaiul natal. Ea s-a retras temporar, în mare parte, în zonele vecine mai îndosite ale dealurilor împădurite, ale codrilor, situate pe cursurile inferioare ale râu-

rilor afluate ale Răutului. Autorii fac trimitere la cercetările arheologului dr. Gheorghe Postică, care a identificat 11 vetre ale așezărilor din sec. VIII–IX situate în zona Sângerului (a Răutului de Mijloc) care aparțineau populației sedentare locale. Aceste așezări aveau o continuitate din sec. al V-lea și din cultura Dridu. Cultura respectivă, extinsă pe cea mai mare parte a spațiului carpato-danubiano-ponctic, a fost creată de populația romanică locală aflată în contact cu popoarele migratoare – slavi și turanici. Secolele VIII–IX sunt considerate de istorici și filologi drept etapa finală a etnogenezei romanilor și a formării limbii române. Astfel, și locuitorii autohtoni din perioada culturii Dridu din spațiul actualului raion Sângerei au participat la acest proces istoric.

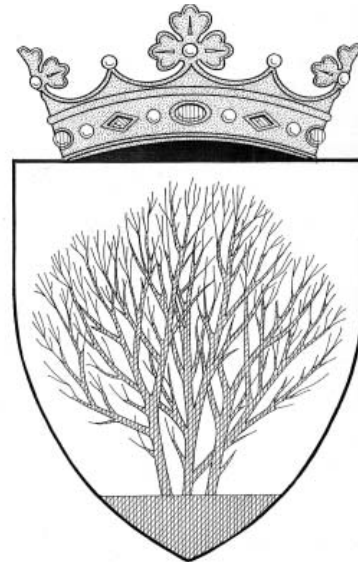
Un specific al acestei zone, în comparație cu teritoriile Moldovei de la vest de Prut, a fost dominația nemijlocită a mongolilor până în ultimele decenii ale sec. al XIV-lea, când și pământurile din preajma Sângereiului au fost incluse în statul moldovenesc. Dar, după cum se menționează în lucrare, teritoriul continua să fie slab populat: în sec. XIV–XVII aici au fost atestate 23 de sate, iar altele 17 – în sec. XVIII–XIX.

Abundența câmpiilor cu pășuni și fânețe au determinat creșterea animalelor drept o ocupație primordială a locuitorilor, care practicau și cultivarea plantelor. Un aspect important menționat de autori este prezența în această zonă a mocanilor transilvăneni, care își aduceau turmele la pășunat. Unii dintre aceștia staționau aici pentru totdeauna, iar amintirea despre ei s-a păstrat doar în numele de familii: Ungureanu, Scutaru, Oprea, Țuțuianu, Munteanu etc. Circulația umană din spațiul românesc în Evul Mediu a fost, în viziunea lui Mihai Eminescu, „temelia unei epoci”, contribuind la păstrarea unității neamului și a limbii române.

În lucrare se evidențiază un important moment specific al zonei Sângerei din perioada medievală – concentrarea mai mare decât în alte zone ale spațiului de la est de Prut a marii proprietăți funciare boierești și mănăstirești.

În sec. XVII–XVIII, la fel ca alți proprietari funciari, membrii renumitei familii de mari boieri Ureche, inclusiv cronicarul Grigore Ureche, stăpâneau moșii pe Ciuluc și Răut. Boierii din neamul Prăjescu, care stăpâneau satul Drăgănești, erau înrudiți cu domnii din dinastia Movileștilor.

Imperiul Rusiei, care a anexat la 1812 spațiul dintre Prut și Nistru, a păstrat în zona Sângereiului marea proprietate moșierească, dar a creat condiții pentru infiltrarea aici a unor nobili ruși din familiile Vădovțev, Osmalovski, Novogorodțev, Mikulin,

Stema raionului Sângerei, 2005.
 Autor Silviu Andrieș-Tabac, pictor Mariana Șlapac

Bankovski, Grohin, Dumanski etc. Prezența lor pe parcursul dominației țariste stagnează eforturile nobilimii locale de a se opune politicii țarismului de rusificare a provinciei, așa cum proceda nobilimea moldovenească în primii ani de după anexare.

Totuși, după cum menționează autorii, de spațiul Sângereiului este legată viața și activitatea unor personalități notorii ale culturii românești: a omului de cultură enciclopedică Nicolae Casso (1839–1904), numit și „filosoful de la Chișcăreni”, militant al mișcării naționale basarabene, a fraților Pavel și Petre Leonardi, care au condus un cenaclu de cultură românească și au publicat studii științifice, posedând la Cubolta o bogată bibliotecă. Din mediul unei dinastii nobiliare din părțile Sângereiului provine principesa Natalia Cheșcu (1959–1941), care a devenit regina Serbiei, căsătorindu-se cu prințul Miloș Obrenovici, și care a publicat mai multe scrieri literare.

Originari din spațiul Sângereiului din sec. XIX – începutul sec. XX au fost renumiții oameni de cultură, știință și spiritualitate: savantul Constantin Vârnab (1806–1877), agronomul Ștefan Gonta (1838–1896) – unul dintre membrii fondatori ai Academiei Române, istoricul și arhivistul Ion Halippa (1871–1841), ctitorul Catedralei Mitropolitane din Iași – Iosif Naniescu (1820–1802) și mulți alții. Din mediul sângereian provin și câțiva membri ai Sfatului Țării care la 27 martie 1918 au votat Unirea Basarabiei ca România: Pantelimon Halippa (com. Cubolta); Anton Crihan (com. Sângerei); Vasile Gafencu (com. Sângerei); Ion Ignatiuc (com. Prepețița), Al. Groapă (s. Chirileni).

Compartimentul consacrat perioadei interbelice

scoate în relief efectele pozitive ale reformei agrare (1920) și ale celei administrative (1925), ultima unificând sistemul administrativ din Basarabia cu cel din toată România. O deosebită importanță pentru depășirea analfabetismului moștenit de la țarism a avut reforma învățământului primar, care prevedea durata de studii de 7 ani (1924), inaugurarea în majoritatea satelor a căminelor culturale, bibliotecilor, cercurilor culturale.

În compartimentul referitor la perioada sovietică sunt expuse date concrete despre participarea sângereienilor la cel de-al Doilea Război Mondial, care i-a costat viața pe 2 105 ostași din Sângerei, despre deportări, foametea provocată, colectivizarea forțată ș.a. Concomitent, sunt expuse eforturile oamenilor locului în dezvoltarea social-economică a plaiului natal. În cultură, menționează autorii, era semnificativă „promovarea unor simboluri specifice” epocii de construire a comunismului (p. 40). Compartimentul se încheie cu o prezentare succintă a importantelor transformări politice și social-economice din etapa actuală, care necesită eforturi susținute în depășirea instabilității politice și economice a perioadei de tranziție.

De o deosebită relevanță sunt tabelele statistice și cele 7 hărți administrative, economice, sociale și turistice ale raionului. Importante opere ale patrimoniului național sunt descrise în compartimentul „Mărturii ale vieții culturale și spirituale”. Autorii examinează prestigiosul complex de monumente social-culturale și spirituale, edificii de valoare arhitectonică și istorică incontestabilă. Pe lângă splendecele biserici de la Cubolta, Sângerei, Copăceni ș.a., autorii atrag atenția cititorului larg asupra stării actuale a unor vestite monumente de arhitectură – conacele boierești de la Cubolta, Chișcăreni, Sloveanca ș.a. Vom menționa doar că palatul lui Casso de la Chișcăreni a fost proiectat de renumitul arhitect A. Bernardazzi. Restaurarea acestor monumente istorice de arhitectură și includerea lor în circuitul turistic național prezintă, în viziunea noastră, o sarcină primordială a Ministerului Culturii. Pierderea lor ne va lipsi de o componentă importantă a istoriei noastre naționale.

Un compartiment aparte îl ocupă biografiile a 60 de personalități originare din raionul Sângerei. Luând cunoștință de acest compartiment, am constatat că puține raioane ale Republicii Moldova pot concura cu Sângereiul după numărul de personalități notorii. Vom menționa doar pe unii dintre aceștia – oameni de știință: acad. Gheorghe Duca, mem-

bru de onoare al AȘM Constantin Țâbârnă, acad. Gheorghe Țâbârnă, m.c. Leonid Culiuc, m.c. Maria Duca, m.c. Petru Patron, dr. hab. Tudor Lupașcu, dr. hab. Andrei Galben ș.a.; scriitorii: Leonida Lari, Ion Hadârcă, Sanda Lesnea; muzicienii: dinastia Goia – Pavel, Dumitru și Vasile, Mihai Dolgan, Nicolae Glib, Lidia Bejenaru, Gheorghe Eșanu ș.a.; artiștii plastici: Maria Sacă-Răcilă, Elena Bontea, Irina Lavrenti ș.a., precum și foștii miniștri – Victor Gaiciuc, Ion Păduraru, un fost deputat al Sovietului Suprem al URSS (1989–1991) – Anton Grăjdieru, deputați ai Parlamentului Republicii Moldova – Mihai Cucuș, Oleg Bodrug, Gheorghe Brașovschi ș.a. La Copăceni s-a născut celebrul poet român Adrian Păunescu.

Prezenta lucrare enciclopedică se încheie cu un vast compartiment consacrat celor 70 de localități din raion, structurate pe orașe și comune cu localitățile din componența acestora. Autorii expun informațiile cu trimitere la surse privind poziționarea geografică, primele atestări documentare, selectiv cele ulterioare, fondul funciar, dinamica populației, instituțiile culturale și de învățământ, bisericile, întreprinderile industriale și de comerț, potențialul economic etc. Acest compartiment ar putea servi și în calitate de material didactic la istoria locală în toate școlile raionului.

Suntem de părere că astfel de carte îi va stimula pe cercetători la aprofundarea în continuare a studierii diverselor aspecte ale istoriei și contemporaneității Sângereiului. Arhivele istorice ar putea completa informațiile referitoare la istoria localităților raionului, iar diversele cercetări de teren sub formă de expediții științifice ar putea scoate în evidență noi vestigii arheologice, ar permite să se descrie măiestria originală a unor măștri populari, datinile și obiceiurile, creația populară orală, specifice acestui spațiu, precum și alte aspecte ale vieții cotidiene încă neelucidate.

În ansamblu, volumul recenzat prezintă, în viziunea noastră, o nouă etapă în procesul de studiere sub diverse aspecte a trecutului și prezentului unui raion al Republicii Moldova. Sperăm că această carte va inaugura o nouă serie de studii similare, elaborate de Institutul de Studii Enciclopedice (director dr. Constantin Manolache) și consacrate altor raioane ale republicii, ceea ce va contribui la aprofundarea cunoașterii istoriei noastre naționale de către cercurile largi de cititori, care vor căpăta noi posibilități de a se familiariza cu faptele demne de urmat ale înaintașilor și contemporanilor.